

Litteratur

GUNNAR UNGER:

Seriös, kapriciös, singuliär

Svenska akademien ville ihågkomma Franz Berwald med en medalj och en minnesteckning och valde att göra detta det år då ett sekel förflutit sedan hans död. Uppdraget att skriva minnesteckningen gick till Ingvar Andersson. »Detta må tjäna som ursäkt för mitt tilltag att utan fackkunskaper, endast som musikaliskare (som det hette på Berwalds tid) söka beskriva vår störste kompositörs liv och verk.»

Så säger Ingvar Andersson i efterskriften till sin bok *Franz Berwald* (Norstedts). Ursäkten är överflödig. Om inte Ingvar Andersson till hela sitt väsen vore flärdfriheten själv, skulle den nästan verka kokett. I själva verket har han sällsynt goda förutsättningar för uppgiften. Dels är han en av våra främsta historiker och levnadstecknare – hans glänsande biografi över Erik XIV är i sitt slag oöverträffad – dels är han inte bara, som han gör gällande, musikaliskare, utan också en framstående musikkännare, som under mer än en mansålder intresserat sig bland annat för just Berwald. Ingvar Andersson har också mycket riktigt löst uppgiften på ett föredömligt sätt; »tilltaget» har resulterat i ett levande, fängslande, intagande porträtt av Berwald, som gör denne all rättvisa både som människa och musiker. I ett behändigt format på knappt trehundra sidor har författaren med den tränade historikerns säkra handlag sammanfattat Berwalds forskningens rön samtidigt som han givit dem en genomtänkt och genomförd personlig tolkning och berikat dem med åtskilliga egna uppslag och en mångfald av värdefulla synpunkter.

»Vår störste kompositörs liv och verk...»
Var han den störste? Och var han vår? Den senare frågan är enklast att besvara. Berwald tillhörde en känd och vittutgrenad tysk musikersläkt. Men han var född i Sverige av föräldrar, som var svenska medborgare och själv kände han sig alltid, trots långvariga vistelser i utlandet, helt och fullt som svensk. Ingvar Andersson understryker fö – mer än många andra Berwaldkännare – det nordiska för att inte säga det svenska draget i hans musik.

Var han också vår störste? Författaren besvarar som framgått den frågan med ja och mer än så: han tillerkänner Berwald en internationell position i rang med de störste, som ett med orätt bortglömt eller rättare förbisett B mellan Beethoven och Brahms.

Att Berwald var en stor symfoniker är oestriddligt och likaså att han komponerat förstklassig kammarmusik. Däremot får man nog säga att Ingvar Andersson en aning överanstränger sig när han söker försvara Berwald som operakompositör. Berwald åstadkom många goda operanummer, men inga goda operor; hans musikdramatiska sinne var uppenbarligen föga utvecklat. Men antingen han nu är vår störste kompositör eller icke råder ingen tvekan om att han är den originellaste. Kanske sammanhänger det i viss mån med att han praktiskt taget var autodidakt som kompositör. Han komponerade mer än de flesta kolleger efter sitt eget huvud, hans tondiktning är, som Ingvar Andersson elegant formulerar det, med begagnande av några av Berwalds mest kända opusbeteckningar, »ömsom seriös och kapriciös, alltid singuliär». Det var detta singuliära drag, denna egensinniga egenart som stötte bort många och gjorde att hans musik aldrig blev i egentlig mening populär, vilket i sin tur tvingade honom att under långa tider ägna sig åt för en musiker så aparta sysselsättningar som att förestå ett ortopediskt institut i Berlin resp ett glasbruk och ett sågverk i Norrland.

Han var en musikalisk särpling och Ingvar Andersson finner beröringspunkter mellan honom och andra samtida särplingar, främst Berlioz och – Almqvist! Men jämförelsen med Berlioz bär – vilket Ingvar Andersson själv är den förste att inse – lika litet som jämförelsen med Almqvist särskilt långt. Den stolta självkänslan och självständigheten har de gemensamt, liksom virtuositeten och produktiviteten, men Berwald har ingenting av lidelsefullheten, den mörka glöden, disharmonin och demonin hos Berlioz – och Almqvist. Han levde, som Andersson skriver, i harmoni med tillvaron.

»Viriliteten och behärskningen i hans väsen och hans konst medförde väl också sin begränsning och stängde honom ute från vissa sidor av det mänskliga: från dess kaotiska och nattliga drag. Han var sanningskär, uppriktig, renhårig, äkta, trofast» och Ingvar Andersson tilllägger: »- det var avsaknaden av dessa egenskaper, som gjorde Richard Wagner till ett världsnamn». Det är vad man reverenter talat skulle kunna kalla en åsnespark; förbluffande för att komma från en så balanserad bedömare. Wagner blev knappast ett världsnamn ba-

ra genom avsaknaden av dessa egenskaper - tillgången till den egenskapen att han råkade vara en genial musiker, spelade sannolikt också en viss roll. Men det ger en del av förklaringen till att Berwald icke blivit något världsnamn. Han var utan tvivel ett snille, men han var inget geni. Eller för att citera Ingvar Anderssons avslutande, aromatiska karakteristik: »Det vin, som Berwalds musik i sina bästa stunder bjuder själen är torrt, elegant, av stor finess; det har visat sig tåla lång lagring och vinna på den.»